

Inspirationsguide til god udeskolepraksis målrettet skoleledere, lærere og pædagoger

Niels Ejbye-Ernst, Lærke Mygind og Peter Bentsen, 2016

Gør tanke til handling
VIA University College

MINISTERIET FOR
BØRN, UNDERVISNING
OG LIGESTILLING

Miljø- og Fødevareministeriet

Inspirationsguide til god udeskolepraksis

målrettet skoleledere, lærere og pædagoger

Niels Ejbye-Ernst, Lærke Mygind & Peter Bentsen 2016

Udgivet marts 2016 af:
VIA University College;
Steno Diabetes Center,
Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling
samt Miljø- og Fødevareministeriet

Layout: Lene Schaarup & Marianne Skolander, VIA University College

Forsidefoto: Niels Ejbye-Ernst

Miljø- og Fødevareministeriet

Gør tanke til handling
VIA University College

INDHOLD

Om publikationen.....6

Resumé: God udeskolepraksis.....7

Hvad er udeskole?.....8

Hvorfor udeskole?.....12

Hvordan udeskole?.....16

 Hvad siger erfarne lærere fra skoler med mange års erfaring med udeskole?.....16

 Hvad siger eleverne?.....20

 Hvad siger empirisk uddannelsesvidenskab om god undervisning?.....23

 Hvad siger forskning om udeskole?.....24

 Pædagogisk-didaktiske perspektiver på god udeskolepraksis.....28

Links og referencer.....34

Om publikationen

Formål

Formålet med denne inspirationsguide er at bidrage til udviklingen af udeskole i folkeskolen. Guiden er udarbejdet som led i projekt Udvikling af Udeskole og skal bidrage til at inspirere og understøtte arbejdet med god udeskolepraksis på baggrund af indsamlet og analyseret viden, teori og forskning. Hensigten med publikationen er at undersøge, dokumentere og diskutere udvalgte teoretiske, empiriske, forsknings- og erfaringsbaserede perspektiver og eksempler på ”god praksis” og dermed at undersøge spørgsmål som ”hvad er god udeskole?”, ”hvorfors udeskole?”, og ”hvordan god udeskole?”. I guiden benyttes bevidst betegnelsen god praksis og ikke ”best practice”. Der findes ikke én bestemt udeskolepraksis, der er bedst. God undervisningspraksis er baseret på teorier om læring, uddannelsesforskning, politiske valg og erfaringer fra lærere, pædagoger og elever, og det er derfor et komplekst og refleksivt forehavende. Gennem fremtidige erfaringer og diskussioner af inspirationsguiden kan skoler og pædagogisk personale bidrage til denne refleksion.

Målgruppe

Publikationen er målrettet skoleledere, lærere og pædagoger som skal til at igangsætte nye udeskoleinitiativer eller forbedre og evaluere eksisterende udeskoleaktiviteter, men den henvender sig til alle, der har en interesse i at samarbejde med skoler om udeskole. Inspirationsguiden kan således også bruges i forældresamarbejde og i arbejdet i skolebestyrelsen.

Indhold

Inspirationsguiden rummer en oversigt over udvalgte perspektiver og eksempler på ”god udeskolepraksis”. Inspirationsguiden indledes med et kort resumé. Herefter præsenteres og diskuteres spørgsmålene: ”Hvad er udeskole?”, ”Hvorfor udeskole?” og ”Hvordan udeskole?”. Der illustreres og eksemplificeres med bokse med forskningsresultater, cases og refleksionsspørgsmål.

Læsevejledning

– om brug af publikationen

Inspirationsguiden kan anvendes af den enkelte skoleleder, lærer eller pædagog som inspiration til at igangsætte nye udeskoleinitiativer eller forbedre og evaluere eksisterende udeskoleaktiviteter. Den kan også anvendes som dialogværktøj i de faglige fora, teams eller personalegrupper på skolerne og til diskussioner af, hvordan udeskole kan kvalificere undervisning på skolen. Hvert delafsnit afrundes med en række refleksionsspørgsmål, som kan inddrages i diskussioner om og arbejde med ude-

skole på skolerne. Afslutningsvis kan læseren finde mere om baggrunden for inspirationsguiden og finde henvisninger til litteratur, links og lignende. Der refereres til forskellige publikationer og undersøgelser i teksten. Referencerene er ikke skrevet ind i teksten. Den litteratur, der henvises til, kan findes i de litteraturlister, som afslutter hvert afsnit.

Baggrund

Publikationen bygger på en række forskellige kilder, herunder forskellige resultater fra projekt Udvikling af Udeskole:

- Litteraturstudier af forskning og pædagogisk-didaktiske teorier
- Interviews og fokusgruppeinterviews med lærere
- Konceptbeskrivelser og undervisningsforløb fra erfarne demonstrationskoler
- Spørgeskemaundersøgelse med elever
- Undersøgelse af udbredelsen af udeskole

konsortium bestående af VIA University College (projektejer), Professionshøjskolen Metropol, Københavns Universitet (Skovskolen) ved ”Videncenter for Naturformidling og Friluftsliv” og Health Promotion Research, Steno Diabetes Center. VIA University College er leder af og ansvarlig for projektets gennemførelse. Der er udarbejdet en række inspirationsmaterialer til arbejdet med at starte og videreudvikle udeskolepraksis, som findes på emu.dk: <http://www.emu.dk/tema/udeskole>.

Case:

Projekt Udvikling af Udeskole
Projektet har til formål at udvikle og formidle praksisnær viden om udeskole og herved understøtte en videreudvikling af udeskole og skabe et godt grundlag for en udbredelse af udeskole som undervisningsmetode. Projektet understøtter skolernes arbejde med folkeskolereformen, og det afsluttes i udgangen af 2017. Projektet er finansieret af Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling samt Miljø- og Fødevareministeriet i samarbejde med et

Resumé: God udeskolepraksis

God udeskolepraksis: Kvalificerede og reflekterede valg

Denne inspirationsguide viser, at der er gode perspektiver i regelmæssigt at undervise elever uden for klasserummet. Udeundervisning kan bidrage med variation, konkretisering af abstrakte forhold og møder med personer uden for skolen. Eleverne fremhæver i interviews, at de trives godt med denne variation.

Godt planlagt udeundervisning, hvor eleverne er fokuserede på det faglige indhold i undervisningsforløbene, og hvor udeundervisningen bearbejdes i klassen efterfølgende beskrives af både forskere, lærere, pædagoger og elever som undervisning, der huskes godt og virker motiverende.

Udeundervisning kan både være mono- og tværfaglig undervisning, og udeundervisning kan foregå i alle folkeskolens fag. Udeundervisning kan foregå på skolens arealer, i virksomheder, på museer og kulturinstitutioner, i lokalområdet og i naturen.

Udeskole undersøges i disse år i flere forskningsprojekter i Danmark, og i 2017 vil projekt Udvikling af Udeskole sammen med andre forskningsprojekter medvirke til, at vi i Danmark ved rigtig meget om såvel betydningen som implementeringen af udeskole.

Udeskole, læring og undervisning: Muligheder

- Udeskole kan skabe variation i elevers læreprocesser.
- Udeskole kan have positiv betydning for relationen mellem pædagogisk personale og eleverne.
- Udeskole giver mulighed for at afprøve elevers forståelse (diverse former for formativ evaluering).
- Udeskole kan betyde, at læreren/pædagogen kan konkretisere sin undervisning.
- Udeskole kan støtte, at elever bevæger sig, når de lærer.
- Udeskole kan tilbyde interessante steder og muligheder for læreprocesser.
- Udeskole kan have positiv betydning for klassemiljøet.
- De fleste elever er glade for udeskole.

Udeskole, læring og undervisning:

Udfordringer

- Det kan være svært at sikre en tydelig struktur i undervisningen på grund af udefrakommende input.
- Uden tydelig klasserumsledelse besværliggøres udeskole. Eleverne skal opleve struktureret og velovervejet udeskole hyppigt for at kunne agere hensigtsmæssigt i det udvidede klasserum.
- Sammenhæng og transfer mellem undervisning på skolen og i nærområdet, byrummet og naturen skal understøttes og sikres.

- Det kan være svært at støtte, at eleverne oplever og ser sammenhæng mellem forskellige undervisningsformer i uderummet.
- Eleverne skal kunne arbejde selvstændigt.
- Det kan være svært for læreren, at tydeliggøre forholdet mellem undervisning, udflugt og frikvarter for eleverne.

Erfarne lærere fra demonstrationsskolerne, der blev udvalgt efter hvor lang tid, de havde arbejdet med udeskole, fremhæver, at udeskole er bedst, når undervisningen ude og inde er sammenhængende. De fremhæver specielt udeskoleforløb, hvor:

- Elever undersøger omverdenen i omverdenen.
- Elever henter empiri/data fra omverdenen.
- Elever løser problemer i omverdenen på baggrund af faglig viden.
- Elever projektorienteret søger viden i omverdenen for at arbejde med denne viden i forhold til deres problemstillinger

Hvad er udeskole?

Regelmæssig, struktureret undervisning uden for skolebygningerne baseret på Fælles Mål

Udeskole er en bred betegnelse for regelmæssig undervisning uden for skolen i natur- eller kulturomgivelser. Spørger man en elev, en forsker eller en lærer, vil man sikkert få mange forskellige bud på, hvordan udeskole kan, bør og skal praktiseres og defineres. Derfor er det svært at definere udeskole præcist og adskille det fra andre former for udeundervisning.

Udeskolebegrebet stammer fra Norge og betegner pædagogiske arbejdsformer, hvor lærere, pædagoger og elever regelmæssigt flytter undervisningen ud af skolen. Udeskole kan foregå i både natur- og kulturmiljøer og i samfundslivet, eksempelvis skove, parker, lokalsamfund, virksomheder, museer og landbrug. Udeskole kan overordnet ses som en udvidelse og ændring af skolens pædagogiske rum og undervisning.

I projekt Udvikling af Udeskole ses udeskole som: *”... en bred betegnelse for undervisning med udgangspunkt i fagenes mål (Fælles Mål), der regelmæssigt og over længere tid gennemføres uden for klasseværelset og skolens mure. Udeskole bygger på et samspil mellem undervisning inde og ude.”* (www.emu.dk)

Udeskole er altså en bred betegnelse for undervisning i autentiske læringsmiljøer, der underbygger eller udbygger den viden, eleven har tilegnet sig i klasselokalet. I forskellige fag og med udgangspunkt i fagets faglige mål er det muligt at arbejde med udeskole på forskellige måder. Det bør indgå i det pædagogiske personales didaktiske overvejelser, hvordan der skabes mulighed for, at udeskole kan indgå i undervisningen.

Udeskole og folkeskolereformen

Udeskole kan ses i sammenhæng med den længere og mere varierede skoledag. Indeholdt i dette er muligheden for at arbejde med en praksisnær og omverdens-orienteret tilgang til undervisningen. Udeskole kan foregå på mange måder og i mange faglige og sociale sammenhænge. Desuden kan udeskole varetages af både lærere og pædagoger. De danske skoleelever har fået en længere skoledag. Det kalder på nødvendigheden af at tænke andre elementer ind i sine didaktiske designs og at give eleverne flere tilgange til læring. I udeskole kan man med fordel arbejde med den åbne skole, hvor den nære omverden inddrages. Man kan også bruge udeskole til at arbejde med den understøttende undervisning eller den faglige fordybelse i tilfælde, hvor eleverne vil profitere af flere perspektivmuligheder. I udeskole bevæger børnene sig som en del af undervisningen. Fokuserede faglige mål kombineret med en varieret skoledag har potentiale til at skabe øget trivsel. Udeskole rummer derfor mange muligheder, og det er oplagt for skoler at have fokus på og give plads til at udeskole får lov til at udfylde dele af rammerne i skolereformen. Herunder intentionerne med den længere og mere varierede skoledag

Hvad siger forældre og skolebestyrelse til arbejdet med udeskole?

I forbindelse med arbejdet med 45 demonstrationsskoler har skolerne besvaret et spørgeskema, hvor skolerne beskriver arbejdet med udeskole. Alle skoler har skrevet om, hvordan udeskole er blevet indført, og hvordan lærere, ledelse, forældre og skolebestyrelse har taget imod udeskole. Som helhed er forældrene meget begejstrede for, at der er blevet indført udeskole på deres skoler. Næsten alle skoler skriver, at projektet med at indføre udeskole nyder stor forældreopbakning, og at skolebestyrelsen er ”medejere” af projektet. På en demonstrationsskole i Karlebo var det forældrebestyrelsen, der fik overbevist det pædagogiske personale på skolen om, at udeskole kunne være en god idé. Efterfølgende gik forældrene i spidsen for projektet ved at udføre konkret arbejde med diverse faciliteter og ved at støtte ansættelse af en udeskolevejleder på skolen. På en skole i Ålborg arrangerede lærergruppen en skolefest i samarbejde med skolebestyrelsen, hvor udeskole blev præsenteret for alle forældrene gennem små workshops om eftermiddagen. Forældrene kunne på den måde ved selvsyn se, hvad udeskole kunne være, og de kunne tale om undervisningen sammen med deres børn.

Udeskole og perspektiver fra folkeskolereformen

Systematisk udvikling og videreudvikling af udeskole kan være en måde at arbejde med flere af folkeskolereformens temaer på.

Det tværfaglige samarbejde

På en del skoler arbejder lærere og pædagoger meget tæt sammen om udeskole. Det betyder blandt andet, at udeskoledagene kan være bemandet med flere personer end normalt i et klasselokale. I det tværfaglige samarbejde kan faglærerne aftale forløbet af undervisningen på bestemte tidspunkter, og med udgangspunkt i læringsmål for forløbet kan sammenhængende strukturer etableres. Således kan både lærere og elever være fælles orienteret om faglige, sociale og metodiske læringsmål for et forløb.

Understøttende undervisning og faglig fordybelse

Hvis det tværfaglige samarbejde fungerer, er der mulighed for, at det pædagogiske personale kan varetage understøttende undervisning, hvor der for eleverne er en synlig kobling mellem undervisning i fagene og den understøttende undervisning. Dette kan bl.a. ske i SFO regi eller i sammenhænge, hvor pædagoger er sammen med lærere om planlægning, gennemførelse og evaluering af undervisningen indenfor skoletiden. Det samme gør sig gældende for faglig fordybelse, hvor udeskole kan bruges til at arbejde med en mere praksisnær tilgang til fagene.

Her kan du læse mere

- Bentsen, P. & Ejbye-Ernst, N. (2015). Om projekt ”Udvikling af Udeskole” 2014-2017. Artikel publiceret på EMU Danmarks Læringsportal, www.emu.dk, som en del af projekt Udvikling af Udeskole. Undervisningsministeriet.
- Ejbye-Ernst, N. & Bentsen, P. (2015). Undersøgelse af udbredelsen af udeskole i 2014. Artikel publiceret på EMU Danmarks Læringsportal, www.emu.dk, som en del af projekt Udvikling af Udeskole. Undervisningsministeriet.

Refleksionsspørgsmål

- Hvordan kan det pædagogiske personale praktisere undervisning udenfor skolens mure med udgangspunkt i lokalområdet?
- Hvilke relevante aktører fra jeres lokalsamfund, forældre, foreningsliv eller natur- og kulturinstitutioner kan I samarbejde med?
- Hvordan kan personalet udvikle udbredelsen og kvaliteten af udeskole på mellemtrinnet og i udskoling på jeres skole?

Fokus på elevernes trivsel og undervisningsmiljø

Trivsel og undervisningsmiljø er ligeledes fremhævet i folkeskolereformen som væsentlige forhold. Flere undersøgelser peger på, at udeskole kan være trivselsfremmende. Uddannelsesforskningen peger på, at et godt undervisningsmiljø kan støtte elevernes faglige og sociale udvikling, og at sidstnævnte er tæt forbundet med elevernes læring.

Varieret og anvendelsesorienteret undervisning

Udeskole skal organiseres, så eleverne møder konkrete anvendelsesmuligheder for de færdigheder og den viden, som de har tilegnet sig og skal videreudvikle. Det kan for eksempel opnås ved at indsamle og generere viden fra omgivelserne til undervisningen, eller ved at eleverne undersøger problemer i deres kontekst. Gennem læring i omgivelserne kan man gøre faglig viden mere motiverende og meningsfuld for eleverne og på den måde skabe sammenhæng for eleverne i skoledagen.

Den åbne skole

I den åbne skole inddrages det omgivende samfund i skoledagen, således at det understøtter elevernes læring og trivsel. I den åbne skole er der givet mulighed for formaliserede samarbejder på tværs af det omgivende samfund. I lovgrundlaget for den åbne skole er det vægtet, at skolen etablerer faste samarbejder med bl.a. ungdoms- og musikskoler, kultur- og fritidsområdet samt foreningslivet. Desuden er der lagt op til et øget samarbejde mellem erhvervsuddannelser og virksomheder. Dette bl.a. for at skabe en øget kobling mellem grundskole og videreuddannelser med et ønske om, at flere unge får en relevant uddannelse efter grundskolen.

Forskningen viser:

Udbredelse af udeskole i Danmark

Som led i projekt Udvikling af Udeskole er der i foråret 2014 gennemført en kortlægning af skolars brug af udeskole for at opnå en opdateret og mere præcis beskrivelse af udbredelsen af udeskole og af skolernes praksis. Kortlægningen identificerede i alt 344 skoler i Danmark, som praktiserer udeskole. Udbredelsen af udeskole er således vokset siden 2007. Undersøgelsen viste også, at skolerne inddrager udeskole som undervisningsform i mange af skolens fag, og at de hyppigst inddragede fag er natur/teknologi, dansk og matematik, samt at udeskole er mest udbredt i indskoling. Kortlægningen viste, at udeskole særligt praktiseres af små skoler, og at naturen er den foretrukne undervisningskontekst.

Forskningen viser:

Dansk udeskole i et internationalt perspektiv

Hvis man sammenligner dansk udeskolepraksis med andre former for udeundervisning i andre lande, hvor der også er gennemført undersøgelser af praksis, herunder England, Skotland, Australien og New Zealand, ser det ud til, at udeskole i Danmark kan karakteriseres som udbredt. Udeskole i Danmark er kendetegnet ved, at den tager udgangspunkt i fagenes indhold. Den praktiseres af den enkelte faglærer eller tværfagligt. Der er desuden en tydelig sammenhæng mellem undervisningen i klasserummet og undervisning udenfor klasserummet. I andre lande, fx England, Skotland, Australien, Singapore og New Zealand er udeundervisning mere præget af enkeltstående adventure-ture uden for klassen ledet af professionelle guider og uden direkte sammenhæng med de enkelte fags mål. Der er således store forskelle på nordisk udeskole og mange engelsksprogede landes praksisser.

Hvorfor udeskole?

Læring, motivation, bevægelse, variation og trivsel

Det tyder på, at mange skoler underviser eller påtænker at undervise gennem udeskole. Det rejser spørgsmål som:

- Hvad ved vi om udeskole?
- Hvorfor udeskole?
- Er begrundelserne for udeskole gode nok til, at det er værd at ændre på din/jeres undervisningspraksis?

Den længere og mere varierede skoledag stiller krav om undervisningsformer, der kan skabe variation i dagligdagen i skolen. Ifølge undersøgelser er mange elever i de ældste klasser skoletrætte. De undersøgelser, der ser på dette, peger på, at elever i udskolingen ønsker flere besøg på uddannelsessteder og virksomheder, mere bevægelse og flere undervisningstimer uden for klasserummet. Kommunernes Landsforening viser i publikationen ”Læring i den åbne skole”, at de fleste danske skoleelever har en opfattelse af, at der ikke inddrages eksterne undervisere, eksterne undervisningsmiljøer eller udeskole i undervisningen. I en undersøgelse fra 2014 peges på, at en meget stor del af eleverne svarede, at de meget sjældent eller aldrig oplevede eksterne aktiviteter.

Refleksionsspørgsmål

- Hvilke specifikke begrundelser for udeskole ønsker I at arbejde videre med på jeres skole?
- Hvis I skulle tage stilling til spørgsmålet ”hvorforskal eleverne have udeskole?” fra en forældre/ fra skolebestyrelsen, hvad ville I så svare?
- Kan I kort beskrive, hvorfor jeres skole praktiserer udeskole, og eventuelt udgive jeres særlige begrundelse som en lille film, der ville kunne bruges til at synliggøre fordelene ved udeskole for jeres elever, kollegaer og forældre?

Afsnittet bygger på følgende tekster

- Bentsen, P. & Ejbye-Ernst, N. (2015). Om projekt ”Udvikling af Udeskole” 2014-2017. Artikel publiceret på EMU Danmarks Læringsportal, www.emu.dk, som en del af projekt Udvikling af Udeskole. Undervisningsministeriet.
- Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, Institut for Uddannelse og Pædagogik (2014). Forskningskortlægning: Varieret læring, bevægelse, udeskole og lektiehjælp. København.
- Hyllested, T. (2007): Når læreren tager skolen ud af skolen. Ph.d.-afhandling. København: Danmarks Pædagogiske Universitet.
- Kommunernes Landsforening (2015): Læring i den åbne skole. Kommunernes Landsforening
- Mygind, E. (red) (2005): Udeundervisning i folkeskolen. København: Museum Tusculanums Forlag.
- Rambøll Management Consulting, Aarhus Universitet, Professionshøjskolen Metropol, UCC Professionshøjskolen og VIA University College (2014): Varieret læring, udeskole, bevægelse og lektiehjælp.
- Raab, T & Madsen P, L. (2015): En bog om hukommelsen. København: FADLs Forlag.

Hvorfor inddrage udeskole i undervisningen?

Udeskole kan være praksisnær anvendelsesorienteret undervisning, der bygger på elevernes erfaringer

Hvis udeundervisningen efterfølges af de bearbejdes i klassen, indebærer det læring, eleverne husker længe. En forudsætning for holdbar læring er, at undervisningen er målrettet og fokuseret. Udeundervisning kan give mange forskellige indtryk, og undervisning i byrum eller natur kan betyde mange forskelligartede oplevelser. Dette understreger vigtigheden af klare forståelige læringsmål for elevernes arbejde og systematisk efterbearbejdning af forløb.

Eleverne kan fordybe sig i undervisningen gennem praktisering af den viden, de har tilegnet sig

Gennem udeskole kan undervisning fra klasserummet gøres konkret og sanseligt for eleverne, og indsigter fra udeskolen kan bidrage til, at undervisningen i klassen bliver mere meningsfuld for eleverne. Mange elever mister overblikket over det faglige stof, hvis de ikke får mulighed for at afprøve deres viden gennem øvelser. De undersøgende læringsformer kan medvirke til dybere forståelser af eksempelvis matematiske formlers betydning i dagligdagen eller igennem arbejde med fagsprog i relation til konkret erfaret viden. Udeskole kan medvirke til at sætte billeder på abstrakte begreber og uddybe disse samt skabe en øget omverdensforståelse for den enkelte elev.

Aktive elever lærer mest

Læring er en aktiv proces, og udeskole lægger op til en høj grad af elevdelta-gelse og -styring i undervisningen. Det er lettere at lære om noget, som man kan knytte op på tidligere erfaringer, og aktive vejledende lærere skal støtte, at elever lærer det tiltænkte.

Udvidelse af læringsrummet kan tilgodes flest mulig elevers læringsstrategier

I folkeskolen er der et krav om undervisningsdifferentiering og fokusering på den enkelte elevs læring igennem skoleforløbet. Gennem variation af undervisningsformer, elevorganisering og undervisningssteder kan læreren støtte flest mulig elevers måder at lære på. Selvom klassen har de samme læringsmål, er der muligheder for at opfylde disse på forskellige måder.

Gennem besøg, problemløsning og møder med lokale rollemodeller kan der skabes flere veje til læring gennem variation

Ved udeskole og anvendelsesorienteret undervisning kan flere elever få indgang til en mere meningsfuld skoledag. Meget forskning viser, at elever/mennesker bedst lærer om noget, som interesserer og engagerer dem.

Her kan du læse mere

- Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, Institut for Uddannelse og Pædagogik (2014). Forskningskortlægning: Varieret læring, bevægelse, udeskole og lektiehjælp. København.
- Kommunernes Landsforening (2015): Læring i den åbne skole. Kommunernes Landsforening 2015.
- Rambøll Management Consulting, Aarhus Universitet, Professionshøjskolen Metropol, UCC Professionshøjskolen og VIA University College (2014): Varieret læring, udeskole, bevægelse og lektiehjælp.

Elevernes trivsel kan forøges gennem forskellige læringsaktiviteter

Flere casestudier viser, at undervisning i flere kontekster forøger mængden af og skaber flere og bedre relationer mellem elever og mellem elever og lærere i en klasse.

Eleverne bevæger sig mere

Ved undervisning i såvel grønne områder som byrummet betyder udeskole, at elevernes fysiske aktivitetsniveau øges. Studier viser, at øget fysisk aktivitet kan lede til sundhedsmæssige fordele men også til bedre parathed til læring.

Eleverne kan bedre huske undervisning, der er præget af variation, fortællinger og nye indtryk

Da mange skoledage minder om hinanden, husker elever ofte de dage, hvor struktur og indhold var anderledes. Det betyder, at det pædagogiske personale må fokusere på at fortolke og efterbehandle udeskoledagene og sætte dem ind i en sammenhæng, så de ikke bliver til løsthængende events.

Erfaringsbaseret viden og elevinddragelse gør læreprocesser bedre, og elever kan bedre forholde sig til det, som de interesserer sig for

Mange elever har svært ved at forbinde skoleundervisning med deres egen erfaringshorisont. I udeskole er det muligt at bygge på elevernes erfaringer med omverdenen. Aktive elever, der beskæftiger sig med noget, som de allerede ved noget om, og som bearbejder problemstillinger, som de er interesserede i, lærer rigtig godt. Gennem udeskole kan der opbygges konkretiserende fælles referencer, som lærere og pædagoger kan vende tilbage til i den øvrige undervisning (se case nedenfor).

Case fra interview med lærer

Eleverne i 8. klasse kendte til en lokal diskussion om etablering af en ny motorvejsstrækning. Der foregik en del diskussion i lokalområdet, og forskellige borgere skrev og kritiserede den foreslåede motorvejsplan. Eleverne arbejdede med forløbet i fagene samfundsfag og dansk. I samfundsfag blev der arbejdet med kompetenceområdet politik, og i dansk inddrog de fremstilling, fortolkning og kommunikation.

I læringsmål til eleverne stod:

- At eleverne kan forklare, at en sag kan ses fra mange forskellige synsvinkler
- At eleverne kan formidle forskellige politiske synspunkter
- At eleverne kan forklare, hvad der ligger til grund for forskellige politiske holdninger.

Eleverne fik tildelt forskellige positioner i debatten, som de skulle undersøge og forsvare. De fik gennem udeskole mulighed for selv at opsøge repræsentanter for den respektive synsvinkel, og de skulle også deltage i et borgermøde en aften, hvor sagen blev diskuteret offentligt.

Hvert synspunkt skulle formidles i en lille folder, hvor hver gruppe argumenterede for deres alternative linjeføringer med modeller og tegninger. Afslutningen af forløbet blev en paneldebat, hvor debatten blev styret af en af eleverne sammen med en lærer. Klassen havde inviteret forældrene til at følge debatten. Forløbet blev gennemført med stort engagement også fra fagligt svage elever.

Hvordan udeskole?

Erfaringsbaserede perspektiver på god udeskolepraksis

I dette afsnit fremstilles spørgsmålet ”Hvordan udeskole?” gennem følgende afsnit:

- **Hvad siger erfarne lærere?**
- **Hvad siger eleverne?**
- **Hvad siger empirisk uddannelsesvidenskab om god undervisning?**
- **Hvad siger forskning om udeskole?**
- **Hvad siger pædagogiske og didaktiske teorier?**

Hvad siger lærere fra skoler med mange års erfaring med udeskole?

I dette afsnit samles kort erfaringer fra de 14 mest erfarne udeskoler i Danmark, de såkaldte demonstrationsskoler. Skolerne er udvalgt på baggrund af førømtalte omfangsundersøgelse, hvor udbredelsen af udeskole i Danmark blev kortlagt i maj 2014. Af de 14 skoler er der interviewet otte lærere fra seks forskellige skoler i foråret 2015. Skolerne har desuden alle udarbejdet tre undervisningsforløb i foråret 2015. De interviewede lærere er valgt ud fra, at de er nøglepersoner eller koordinatore på deres skoler. Udvælgelsen er foregået i samarbejde med de konsulenter, der har arbejdet på skolerne.

For at indlede interviewet praksisnært og erfaringsbaseret er alle interviews åbnet med, at læreren har fortalt om et særligt vellykket udeskoleforløb.

Lærerne kom fra to store skoler i København, en mindre sjællandsk skole, to skoler fra Midtjylland (heraf en skole der arbejder med særligt udfordrede elever) og en stor skole fra Vestjylland.

Materialet rummer også et gruppeinterview med en lærergruppe på ti erfarne udeskolelærere fra samme skole. Her har temaet været lærergruppens opfat- telser af god udeskole.

Eksempler på gode undervisningsforløb
De erfarne lærere fremhæver alle ude- undervisningsforløb, der er en del af et længerevarende undervisningsforløb, som både rummer undervisning i klas- serummet og perioder med undervis- ning uden for klasserummet.

Skolens samarbejdspartnere, lokale rollemodeller og autentiske undervisere
I forbindelse med udeskole møder eleverne ofte personer med særlig viden eller specifikke faglige fær- digheder, som kan inspirere dem til at identificere sig med nye faglige perspektiver. Det kan fx være når natur/teknologi- undervisningen foregår på et naturcenter i samarbejde med en naturvejleder, som er ekspert i dagens tema, eller når undervisningen om brug af træ inddrager den lokale tømrer og virksomhedsejer, som har arbejdet med konstruktioner i træ i en menneskealder. Det er vigtigt for elevers læring, at de kan se perspektiver og mening med undervisningen. En lærer, der brænder for et projekt, og som gennem dette

kontakter forskellige eksperter fra lokalområdet, skaber muligheder for at undervisningen forekommer nærvæ- rende og interessant.

”Læreren skal med verbale budskaber og med kropssprog og hele sin person kunne udsende det budskab til ele- verne: ”Her er noget fagligt stof, som er vigtigt, og som I vil have glæde af at kunne. Jeg synes selv, det er interes- sant ... ” (Laursen 2016, s. 100).

Den engagerede lærer eller pædagog, der samarbejder med eksterne fagper- soner, har stor betydning for elevernes læringsudbytte.

Lærernes eksempler

- En 8. klasse undersøgte forskellige motorvejsforløb iagttaget ud fra for- skellige interesser. Hvad siger natur- fredningsforeningen, lokalpolitikeren, jægeren, ”bilisten” og naturforvalteren?
- En 7. klasse fik stillet en opgave af den lokale virksomhed om, at de skul- le formidle produkter rettet mod de- res aldersgruppe. Formidlingen skulle foregå gennem en videofilm, som ele- verne fremlagde på virksomheden til feedback.
- En 6. klasse undersøgte klimatilpas- ning i deres lokalområde, idet lokal- området flere gange har været udsat for store problemer med oversvøm- melser. Klassen besøgte diverse nøg- lepersoner i lokalområdet for at un- dersøge problemet. Kommunale ressourcepersoner gav eleverne fe- edback.
- En 5. klasse læste tekster af Steen Steensen Blicher på heden for at få teksternes univers ind gennem direk- te erfaringer, som så efterfølgende kunne føre til dybere læsning.
- En 4. klasse undersøgte og formidle- de i dansk og natur/teknologi dyreliv i forskellige kystområder gennem fire ture i et forløb på 5 uger.
- En 3. klasse undersøgte former og vinkler i grønne områder. De arbej- de endvidere med titalssystemet gen- nem kropslig konkretisering, ved at eleverne placerede sig som enere, ti- ere og hundredere, og derpå konkret gennemførte addition og subtraktion ved at flytte pladser i titalssystemet på baggrund af beregningerne. De udførte desuden målinger af konkrete genstande og afstande i landskabet

efter først at have foretaget et skøn i grupperne.

- En 3. klasse tog i skoven for at anven- de viden, de havde om arealberegning til at etablere værksteder for hinan- den. Eleverne skulle også bearbejde de problemer, der opstod, når de skul- le klare disse beregninger uden centi- metermål.
- En 2. klasse formidlede kæledyr og dyrevelfærd for deres forældregruppe på baggrund af et gårdbesøg et bør- nedyrskue.
- En specialklasse med elever med for- skellige diagnoser lagde deres skole- dag ud i grønne omgivelser en gang om ugen for at konkretisere den fag- lige undervisning og skabe ro og nye relationer.

De erfarne udeskolelærere fremhæver alle, at udeskole i høj grad er med til at motivere eleverne. De fleste fremhæver, at den variation, som udeskole bidrager med, bevirker at flere elever godt kan li- de at gå i skole.

Forløbene er alle forløb, hvor eleverne selv skulle undersøge et fænomen el- ler et problem gennem selvstændigt ar- bejde.

Lærerne fremhæver, at de får andre un- derviserroller i udeskolesammenhæng, idet de ofte er vejledere, rådgivere el- ler samtalepartnere ved udeskoleforlø- bene. De fremhæver også, at eleverne er mere aktive og kommunikerende, når de har udeskole.

Forløbene strækker sig alle over længe- re tid. Udeskole indgår i undervisnings-

Råd fra demonstrationsskolerne til kommende udeskoler og barrie- rer for udeskole

- Det er vigtigt, at ledelsen støt- ter udeskole.
- Indfør udeskole gennem en am- bitiøs start, hvor mest muligt af skolen inddrages.
- Støt ildsjælene gennem opbak- ning, kurser og lignende.
- Støt udviklingen for hele skolen gennem temadage, lokale kur- ser og deltagelse i landsdæk- kende konferencer, for eksem- pel gennem UdeskoleNet.
- Analysér problemer, og få styr på det praktiske – det skal være let at gå til (transport, beklæd- ning, logistik med videre).
- Del erfaringer på skolen, even- tuelt gennem samling af forløb, teamsamarbejde, pædagogiske dage og lignende.
- Støt udeskole i alle fag og i for- skellige kontekster (natur, kul- tur, erhverv).

Primære barrierer og udfordringer ift. de interviewede lærere

- Transportudgifter.
- Elevers påklædning og de eventuelle udgifter, der er knyt- tet hertil.
- Manglende disponible lektioner til diverse ture.
- Er tøjudgifter til lærerne en bar- riere?
- Skemalægning - generelt

Refleksionsspørgsmål

- Har I eksempler på gode udeundervisningsforløb med udgangspunkt i Fælles Mål, som kan deles med kollegaer?
- Hvilke barrierer er de største for undervisning uden for klasserummet? Findes der løsninger på problematikkerne?
- Deler du erfaringer med udeundervisning med dine kollegaer?
- Diskuter demonstrationsskolerens råd til nye skoler.
- Hvordan fungerer samarbejdet mellem lærere og pædagoger ved udeskole?

Afsnittet bygger på følgende tekster

- Interviews med otte erfarne udeskolelærere
- Fokusgruppelinterviews med ti udeskolelærere
- Observationer af undervisningsforløb
- Laursen, P. F. (2016): Didaktiske ambitioner. København: Hans Reitzels Forlag

forløbene hvor det er relevant at ind-
drage andre omgivelser ud fra faglige
overvejelser. Enkelte skoler har udesko-
le som en fast dag i de små klasser.

Udeundervisningen tilføjer i en del tilfælde empiri til undervisningen i klasserummet. Efterfølgende bearbejder eleverne denne empiri til film, foldere eller andre former for fremlæggelser.

I en del tilfælde bruges udeskoleforløbene til at konkretisere det faglige stof, klassen aktuelt arbejder med. Eksempler:

- Når klassen skal skrive en beretning som fx en krimi, kan det skærpe fantasien at knytte den til konkrete fantasiskabende lokaliteter i nærområdet.
- Når klassen arbejder med geografi eller historie, kan nærområdet ofte gøre undervisningen levende.
- Når klassen arbejder med dyr eller planter, er det mere interessant for eleverne at finde og systematisere levende dyr og planter fra nærområdet.
- Når klassen arbejder med højdemåling, bliver konkrete højder i byrummet et mere spændende materiale end fiktive beregninger.

Udeskole forbindes ofte med problem-baseret undervisning af de erfarne læ-rere. Det er undervisning, hvor eleverne undersøger konkrete aktuelle pro-blemer gennem brug af internet, be-søg hos personer med særlig viden el-ler ved at opsøge konkrete steder, hvor problemerne udspiller sig (fx motorve-jen, regnvandsbassinet og heden).

Hvad siger eleverne?

Langt størstedelen af dansk forskning i udeskole omfatter lærernes opfattelse af udeskole. Således er elevernes position og elevperspektiver svagt belyst, til trods for at eleverne i høj grad påvirkes af udeskole. Elevers oplevelser af udeskole kan bidrage til at identificere uudnyttede potentialer, problemområder og hvad der virker for hvem. Elever er forskellige, hvorfor vi også må forvente, at deres oplevelse af udeskole er det. Elever skal ikke forstås som passive modtagere i forbindelse med udeskole. De er bærere af vigtig viden omkring udeskole i praksis og således en central kompetence i evalueringen og videreudviklingen af udeskole.

Med henblik på at undersøge elevernes oplevelse af udeskole udfærdigedes en spørgeskemaundersøgelse i foråret 2015 som led i projekt Udvikling af Udeskole. Tilsammen deltog 689 elever fra syv demonstrationsskoler fordelt over Danmark. Langt de fleste elever, der havde udeskole på de syv skoler, udfyldte spørgeskemaet.

Følgende konklusioner kunne drages af spørgeskemaundersøgelsen

- Danske elever er positive omkring udeskole:
- 77% af eleverne er enige i udsagnet 'Jeg kan lide undervisningen, når vi har udeskole'.
- 68% af eleverne er enige i udsagnet 'Jeg glæder mig til udeskole'.
- Både yngre og ældre elever kan lide udeskole.
- Drengene kan bedre lide udeskole end pigerne, omend begge køn er glade for undervisning gennem udeskole.
- Drengene oplever, at de har lettere ved at holde opmærksomheden på undervisningen og huske, hvad de lærer. Pigerne melder imidlertid, at de har sværere ved at koncentrere sig i udeskole.

Her kan du læse mere

- Bentsen, P. & Ejbye-Ernst, N. (2015). Udeskole på Strandgårds skolen: "Det må aldrig blive et mål i sig selv. Vi skal kun praktisere udeskole, hvis det kan hjælpe til at nå målene med undervisningen". Artikel publiceret på EMU Danmarks Læringsportal, www.emu.dk, som en del af projekt Udvikling af Udeskole. Undervisningsministeriet.
- Bentsen, P. & Ejbye-Ernst, N. (2015). Udeskole på Røsnæs Skole: "Fordi det altid har været en god dag, når vi kommer hjem". Artikel publiceret på EMU Danmarks Læringsportal, www.emu.dk, som en del af projekt Udvikling af Udeskole. Undervisningsministeriet.
- Bentsen, P. & Ejbye-Ernst, N. (2015). Udeskole på Tagensbo Skole: "Fordi det giver så god mening med lige præcis de her børn". Artikel publiceret på EMU Danmarks Læringsportal, www.emu.dk, som en del af projekt Udvikling af Udeskole. Undervisningsministeriet.
- Ejbye-Ernst, N. & Bentsen, P. (2015). Hvorfor udeskole? Erfaringer fra lærere, skoleledere, elever og forældre på de

- 14 demonstrationsskoler. Artikel publiceret på EMU Danmarks Læringsportal, www.emu.dk, som en del af projekt Udvikling af Udeskole. Undervisningsministeriet.
- Ejbye-Ernst, N. & Bentsen, P. (2015). Udeskole på Egebjerg Skole: "Udeskole er jo bare at flytte undervisningen uden for klasselokalet". Artikel publiceret på EMU Danmarks Læringsportal, www.emu.dk, som en del af projekt Udvikling af Udeskole. Undervisningsministeriet.
- Ejbye-Ernst, N. & Bentsen, P. (2015). Udeskole på Naur-Sir Skole: "Der skal ligge faglige intentioner og mål bag undervisningen". Artikel publiceret på EMU Danmarks Læringsportal, www.emu.dk, som en del af projekt Udvikling af Udeskole. Undervisningsministeriet.
- Ejbye-Ernst, N. & Bentsen, P. (2015). Eksempler på konkrete udelæringsfaciliteter og overvejelser over anlæg af disse. Artikel publiceret på EMU Danmarks Læringsportal, www.emu.dk, som en del af projekt Udvikling af Udeskole. Undervisningsministeriet.

Forskningsbaserede perspektiver på god udeskolepraksis

Hvad siger empirisk uddannelsesvidenskab om god undervisning?

Refleksionsspørgsmål

- Hvordan stemmer undersøgelsen overens med dine egne erfaringer med elevernes motivation?
- Er udeundervisning mere lege- /fodbold præget? Og hvordan fastholdes det faglige fokus i udeskoleundervisning?
- Oplever du de påpegede forskelle mellem drenge og piger?

På en række parametre vurderes udeskole mere positivt for begge køn; færre giver udtryk for at de har svært ved at følge med i undervisningen, at timerne er kedelige, og at der er larm. Flere har lyst til at arbejde i grupper. For drenge er der signifikant flere, der mener, at de 'hører efter, når vi har undervisning i udeskole'. For pigerne er der imidlertid signifikant færre, der er enige i udsagnet 'Jeg kan arbejde længe og koncentreret med en opgave, når vi får undervisning i udeskole'.

Resultaterne tyder således på, at eleverne er glade for udeskole, og at de på mange områder oplever en læringsmæssig fordel i forhold til opmærksomhed, evne til at følge med i timerne og hukommelse. Endvidere indikerer resultaterne, at undervisning gennem udeskole kunne være en undervisningsform, der aktiverer drengene i skolen. Der er imidlertid grund til at være op-

mærksom på, hvorfor pigerne oplever at have sværere ved at holde koncentrationen.

Spørgeskemaerne inkluderede et enkelt åbent spørgsmål, hvor eleverne kunne skrive noget om udeskole, såfremt de havde lyst. På baggrund af det åbne spørgsmål kunne man identificere de ord, som eleverne i størst grad brugte til at beskrive udeskole. De mest anvendte ord var 'sjovt', 'godt', 'lide', 'fedt', 'dejligt', 'elsker', 'leg', 'bevægelse', 'luft', (leg, bevægelse og luft er i sig selv ikke ladede ord, men konteksten, i hvilken de blev brugt var positiv i samtlige tilfælde). Negative termer såsom 'kedeligt' og 'koldt' blev også benyttet, omend markant mindre. Dette er i overensstemmelse med besvarelsene i spørgeskemaets øvrige spørgsmål. Konklusioner fra de lukkede spørgsmål er baseret på gennemsnitlige udtryk for, hvad eleverne efter aldersgrupper og køn har svaret, og der er blandt disse elever nogle, der finder udeskole 'kede-

ligt', men dette forhold vækker en nødvendig refleksion. Eleverne, både drenge og piger, har angivet, at de har let ved at følge med i udeskoleundervisningen, og ord som 'leg' og 'fodbold' fremgik ofte. Endvidere angav nogle af eleverne, at de var glade for udeskole, men at det tog tid fra 'rigtig' (matematik og dansk) undervisning.

Dette forhold kan være et udtryk for, at nogle af eleverne ikke forstår, at udeskole også indebærer undervisning med sammenhæng til den øvrige undervisning. Det kan også indikere, at den måde, hvorpå udeskole praktiseres, er tippet over i for megen leg. Det er imidlertid også muligt, at udeskolekonceptet er lykkedes i en grad, så eleverne oplever, at de leger, mens de faktisk deltager i et organiseret undervisningsforløb. Dette undersøges yderligere gennem følgeforskningen i dette projekt, hvor der sættes fokus på den faglige læring i dansk, matematik og natur/teknologi.

Fra overordnede perspektiver til lokale skoler

Det kan være en fordel, hvis den kommunale forvaltning understøtter og prioriterer arbejdet med udeskole. Der er heldigvis gode eksempler på, hvordan skoleforvaltningen positivt bakker op om implementering af udeskole: På tre af projekt "Udvikling af Udeskoles" skoler i Aalborg opfatter skolerne, at skoleforvaltningen bakker deres arbejde med læringsledelse gennem udeskole op. Det har betydet, at den kommunale skolekonsulent sammen-

kaldet de forskellige initiativer, der arbejder med udeskole ("Udvikling af Udeskole", "Haver til Maver" og "Grønt flag, Grøn skole") til erfaringsudveksling. Sigtet med erfaringsudvekslingen er at planlægge et fyraftensmøde, hvor disse tiltag kan præsenteres for kommunens øvrige skoler, så gode erfaringer kan inspirere og engagere. På skolerne i Kolding støtter skolens naturfagskonsulent skolerne, der arbejder med udeskole med kurser og sparring.

Ifølge uddannelsesforskningen skal eleverne vide, hvad undervisningen handler om, og lærerne skal have feedback på, om eleverne har forstået undervisningens indhold og niveau. Forskningen er baseret på undervisning i folkeskolen i mange forskellige lande. Det er forskning, som lærere også skal inddrage, når de planlægger udeskole.

Dansk Clearinghouse viste fx i 2008, at god undervisning er kendetegnet ved at

- Læreren skal kunne indgå en relation til den enkelte elev.
- Læreren skal kunne lede klassen og inddrage eleverne i såvel faglig forløb som i regler for klassens samspil.
- Læreren skal besidde både faglige og didaktiske kompetencer, der gør undervisningens mål og organisering transparent og synlig.

Danmarks Evalueringsinstitut fremhævede i 2014, at god og motiverende undervisning (på mellemtrinnet) var karakteriseret ved:

- Et trygt og positivt læringsmiljø
- Fokus på mål og på elevernes læring
- At der gives og modtages feedback
- Struktur og variation i undervisningen
- Inddragelse af eleverne.

Uddannelsesforskere fra Tyskland, England og Australien fremhæver som den danske forskning, at forhold som positive forventninger til eleverne, klar struktur, klare mål, gode relationer mellem elever samt mellem elever og lærere/pædagoger, feedback og klasseledelse er væsentlige forhold for læring.

Refleksionsspørgsmål

- Hvordan kan udeskole være med til at højne elevernes faglige og sociale udvikling samt trivsel?
- Hvordan kan det pædagogiske personale tilrettelægge undervisningen, så eleverne oplever en klar sammenhæng mellem undervisning i forskellige kontekster?
- Hvordan gives feedback på elevernes aktiviteter uden for klasserummet?
- Hvordan tænkes klasseledelse ind i udeskole?

Afsnittet bygger på følgende tekster

- Danmarks Evalueringsinstitut (2014): Motiverende undervisning. Tæt på god undervisningspraksis på mellemtrinnet.
- Hattie, J. (2014): Synlig Læring – for lærere. Frederikshavn: Dafolo.
- Helmke, A. (2013): Undervisningskvalitet og lærerprofessionalitet. Diagnostisering, evaluering og udvikling af undervisningen. Frederikshavn: Dafolo.
- Meyer, H. (2005): Hvad er god undervisning. København: Gyldendal.
- Nordenbo, S.E. Larsen , M , S. Tiftikçi, N. Wendt, R, E. Østergaard, S. (2008): Lærerkompetencer og elevers læring i førskole og skole - Et systematisk review udført for Kunnskapsdepartementet, Oslo. Emdrup: Danmarks Pædagogiske Universitet. Dansk Clearinghousefor Uddannelsesforskning.

Forskningsbaserede perspektiver på god udeskolepraksis

Hvad siger forskning om udeskole?

Historisk var starten på udeskole-forskningen professor Arne Jordets forsknings- og udviklingsarbejder i Norge. Frem til årtusindskiftet er der ikke publiceret mange danske forskningsresultater om udeskole. I Danmark begynder forskningen i stigende omfang at undersøge og dokumentere nogle af betydningerne af at kombinere klasserums- og udeundervisning, primært baseret på Rødkildeprojektet, som beskrives nærmere i en af de følgende bokse. Erik Mygind fremhævede i 2005, at antallet af elevers sociale relationer blev forøget gennem udeskole, og at undervisning i både natur og bymiljøer resulterer i, at elever bevæger sig mere end på andre skoledage. I perioden bidrog ph.d. Trine Hyllested med at på-

vise, at god udeskole indebærer tydelig sammenhæng med den øvrige undervisning. Peter Bentsen viste i sin ph.d.-afhandling, at udeskole var udbredt i ca. 15 % af alle skoler i 2007, og at en del udeskoleundervisning var ret tilfældig og sporadisk. I skrivende stund er en række forsknings-, udviklings- og ph.d.-projekter i gang, bl.a. Udvikling af Udeskole, TEACHOUT samt ph.d.-projekter, bl.a. på flere professionshøjskoler.

Oversigt over forskning i udeskole

Forskning i udeskole er et forholdsvis nyt tværfagligt forskningsfelt. Forskning i udeskole kan som anden uddannelsesforskning karakteriseres som anvendt forskning, det vil sige ofte drevet af praksis eller særligt interesserede lærere eller forskere. Overordnet kan man i den danske forskning i udeskole tale om en række spor med forskellige fokus og udgangspunkter, for eksempel pædagogik og didaktik, fysisk aktivitet, samt planlægning og forvaltning. Dansk empirisk forskning har især fokuseret på:

- 1. Udbredelse og omfang (*hvor mange og hvem praktiserer udeskole?*)
- 2. Pædagogisk praksis (*hvor og hvordan praktiseres udeskole?*)
- 3. Betydning og potentialer (*hvilken betydning har udeskole?*)

I denne publikation fokuseres især på de to sidstnævnte.

Case: Rødkildeprojektet: Naturklassen på Rødkilde Skole

Det første større danske forskningsprojekt om udeskole og udeundervisning blev igangsat i 1999. To lærere, Lasse Bak Sørensen og Anne Mette Kaae Petersen, tog initiativ til et udviklingsprojekt, hvor deres daværende 2. klasse skulle være såkaldt naturklasse i 3., 4. og 5. klasse og undervises en dag om ugen i naturen. Idéen bag udviklingsprojektet var lærernes ønske om at udvikle og udfordre den traditionelle undervisning ved bl.a. at inddrage et anderledes rum – i dette tilfælde naturen. Den ene lærer, Lasse, havde en efteruddannelse som friluft vejleder, hvor han havde oplevet og erkendt, at naturmiljøer giver mulighed for faglig

læring med afsæt i sanseoplevelser og kropslige erfaringer. Fra 2000 til 2003 underviste lærerne klassen i Hareskoven hver torsdag året rundt. En række danske forskere med forskellige faglige baggrunde og discipliner fra Københavns Universitet og daværende DPU fulgte elever, lærere og forældre fra naturklassen i projektperioden. Forskningsprojektet blev ledet af Erik Mygind fra Københavns Universitet. Forskergruppens formål var blandt andet at beskrive og undersøge naturen og uderummets muligheder i skolens undervisning og samspillet mellem de to undervisningsrum. Rødkildeprojektet var støttet af Friluftsrådet og er blandt andet beskrevet i en dansk antologi fra 2005.

Hvordan praktiseres udeskole?

Et studie fra 2008, baseret på en analyse af udeskole-litteratur og en spørgeskemaundersøgelse med 401 udeskolelærere, beskrev og analyserede den danske udeskole-praksis og sammenlignede udeskolelærernes svar og beskrivelser af deres praksis med de teoretiske anbefalinger og argumenter fra litteratur om udeskole. Det viste sig, at danske udeskolelærere positionerer sig inden for en progressiv og helhedsorienteret pædagogisk tradition. Udeskole opfattes som en måde at skabe variation på og som et supplement til den mere "traditionelle" undervisning.

Undersøgelsen viste et misforhold mellem udeskole i teori og praksis især med hensyn til regelmæssighed, planlægning, inddragelse af alle fag og klassetrin samt valg af undervisningssteder og miljøer. Udeskoleaktiviteterne var ikke regelmæssige, og kun få skoler (ca. 32) havde en skriftlig plan for deres udeskoleaktiviteter. Udeskole foregik i langt overvejende grad i indskoling og i oplagte udeskolefag som natur/teknologi, idræt og biologi. De fleste lærere og skoler praktiserede udeskole mindre en gang om ugen, og mange udeskoleaktiviteter foregik i 0.klasse og blev ledet af pædagoger. Undersøgelsen tegnede dengang et billede af en praksis, der var forholdsvis sporadisk, ad hoc og ikke-planlagt.

Forskningen viser: Udeskoles betydning og potentialer

Det ser ud til, at udeskole kan have positiv betydning for elevers:

- faglige læring
- trivsel og motivation
- fysiske aktivitet

Det ser således ud til, at vekselvirkning mellem udeskole og klasserumsundervisning kan øge mulighederne for at realisere formålet med folkeskolen samt folkeskolereformen. I den forbindelse kan især potentialerne ift. den faglige læring, det sociale klima og herunder trivsel og motivation samt bevægelse fremhæves.

De faglige læreprocesser forbedres

Forskningen tyder på, at der er særlige potentialer i udeskole med henblik på elevers faglige læreprocesser, når disse er baseret på sanselige, konkrete og æstetiske processer båret af elevernes engagement og nysgerrighed. Der er meget, der tyder på, at undervisning i naturen eller i forskellige kulturinstitutioner i vekselvirkning med undervisning i klasserummet skaber særlige muligheder for elevers læring. Dette bliver også fremhævet i en del forskningsarbejder om udeskole som for eksempel Arne Jordets ph.d.-arbejde og efterfølgende bog.

Udeskole giver godt socialt klima

Enkelte både danske og norske studier har sandsynliggjort, at undervisning og læringsaktiviteter i forbindelse med udeskole understøtter et godt socialt klima i elevgruppen, og det understøtter elevernes koncentrationssevne og fordybelse og lægger et godt grundlag for elevers arbejde med problemløsning. Det fremhæves, at det at lære i udeskole virker meningsfuldt for eleverne, samt at lærere oplever, at disse anderledes læringsbetingelser skaber flere kammeratskabsrelationer end traditionel klasseundervisning.

Udeskole betyder øget bevægelse

Det er forholdsvis velundersøgt, at elever, der deltager i udeskole, bevæger sig mere end elever i traditionel indeundervisning. I forlængelse heraf dokumenterer flere undersøgelser, at udeskole betyder, at elever bevæger sig mere. Elever, der lærer i udeskole, bevæger sig ganske enkelt mere end elever i traditionel undervisning.

I forlængelse heraf pointerede Trine Hyllested i sin ph.d. afhandling, at mange lærere ikke opfattede besøg på eksempelvis naturskoler som en del af den almindelige undervisning, da det blev opfattet som en selvstændig aktivitet uden forberedelse eller opfølgning.

Hvor praktiseres udeskole?

En spørgeskemaundersøgelse foretaget af Peter Bentsen og besvaret af danske udeskolelærere fra 2008 viste, at de hovedsagelig anvendte skolens arealer og grønne områder i nærmiljøet til udeundervisning. Størstedelen brugte det samme eller overvejende samme sted, og lærerne foretrak naturområder med nem adgang.

I en undersøgelse af omfanget af udeskole fra 2014 viser det sig, at naturen stadig er det mest foretrukne sted for udeskole. Over de seneste år er der imidlertid kommet større fokus på udeskole i forskelligartede omgivelser, herunder på udeskole i byen og i kulturelle institutioner såsom museer. Her fremstår specialiserede eksperter og formidlere på eksterne besøgsinstitutioner som et ekstra formidlingsled mellem elev og læringsobjekt. I den forbindelse er det centralt, at læreren formår at holde fokus på faglige mål.

Refleksionsspørgsmål

- Oplever I, at eleverne bevæger sig mere, når I praktiserer udeskole?
- Oplever I, at eleverne er mere motiverede, når I praktiserer udeskole?
- Hvad sker der med elevernes læreprocesser, når du/I praktiserer udeskole?

Afsnittet bygger på følgende tekster

• Bentsen, P. & Jensen, F.S. (2012). The nature of udeskole: theory and practice in Danish schools. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 12(3), 199-219.

• Bentsen, P. (2010). Udeskole: outdoor teaching and use of green space in Danish schools. PhD thesis. Faculty of Life Sciences. University of Copenhagen.

• Bentsen, P., Jensen, F.S., Mygind, E., & Randrup, T.B. (2010). The extent and dissemination of udeskole in Danish schools. *Urban Forestry & Urban Greening*, 9(3), 235-243.

• Bentsen, P., Mygind, E., & Randrup, T.B. (2009b). Towards an understanding of udeskole: Education outside the classroom in a Danish context. *Education 3-13*, 37(1), 29-44.

• Grønningsæter, I., O. Hallås, T. Kristiansen, & F. Nævdal. (2007). Fysisk aktivitet hos 11-12-åringar i skulen. *Tidsskr Nor Lægeforen*, 127: 2927-9.

• Hyllested, T. (2007): Når læreren tager skolen ud af skolen. Ph.d. afhandling. Københvn: Danmarks Pædagogiske Universitetsskole

• Jordet, A. (1998). Nærmiljøet som klasserom. Uteskole i teori og praksis. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

• Jordet, A. (2007). Nærmiljøet som klasserom. En undersøkelse om uteskolens didaktikk i et danningsteoretisk og erfaringspedagogisk perspektiv. Doctoral Dissertation, University of Oslo.

• Jordet, A. (2010). Klasserommet utenfor – tilpasset opplæring i et utvidet læringsrom. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

• Mygind, E., ed. (2005). Udeundervisning i folkeskolen. Et casestudie om en naturklasse på Rødkilde Skole og virkningerne af en ugentlig obligatorisk naturdag på yngste klassetrin i perioden 2000-2003. Copenhagen: Museum Tusulanums Forlag and Department of Exercise and Sport Sciences.

• Mygind, E. (2007). A comparison between children's physical activity levels at school and learning in an outdoor environment. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 7(2), 61-76.

Hvad siger pædagogiske og didaktiske teorier?

Pædagogisk-didaktiske perspektiver på god udeskolepraksis

Teorier om læring kan nuancere undervisningsarbejdet med udeskole. Teorier kan gennem kritiske refleksioner åbne for sider af praksis, som vi ikke bemærker i dagligdagen, og søger således at forklare observerede hændelser eller sammenhænge. Her fremhæves nogle teoretiske positioner, der fokuserer på arbejdet med udeskole.

Teorier om at lære

Undersøgelser af undervisning uden for klasserummet viser, at strukturet og godt efterbearbejdet undervisning uden for klasserummet indeholder læreprocesser, som elever husker godt efter lang tid. Når læringsforskere afdækker, hvad god undervisning er, fremhæver for eksempel Mads Hermansen, at det er vigtigt, at eleverne ved, hvad der skal foregå, og hvad de skal lære. Hermansen kalder dette for "feedforward" eller "forforståelsesfortyknin-".

God undervisning eller det ideelle undervisningsforløb er præget af feedforward gennem klare mål; fordybelse, hvor eleverne undersøger, formidler eller eksperimenterer, og klar feedback til eleverne på baggrund af målene for undervisningsforløbet.

En udeskoledag som led i et undervisningsforløb kan fremhæves gennem følgende model.

Didaktiske perspektiver på figuren

Gennem feedforward rettes elevernes opmærksomhed mod udeskoleforløbet. Ved udeskole rejser eleverne fra klasserummet til et sted i omgivelserne. På turen kan eleverne godt påbegynde læringsarbejdet ved, at eleverne for eksempel indsamler materiale eller læser om undervisningstemaet på en togtur. Ankommet til undervisningsstedet oprides dagens forløb og mål kort, og eleverne arbejder derefter i grupper, som jævnligt kommunikerer med lærer/pædagog eller hinanden. Derpå rejser ele-

verne tilbage til klasselokalet, hvor læringen bearbejdes.

Netop for udeskole er målsætningen med arbejdet vigtig, så modellen skal tilføjes klare mål for udeskole, feedforward og feedback på udeskoleforløbet gennem varierede evalueringsformer. Det kan fx være videofilm, produkter, fremlæggelser, tests eller andet. Modellen skal desuden ses i den faglige sammenhæng, som undervisningsforløbene, hvor udeskole indgår, repræsenterer.

Læring i udeskole giver mulighed for alsidige vidensformer

Ved udeskole er der specielle muligheder for planlægning af undervisning, der understøtter elevers alsidige tilgang for at erfare og opleve forskellige dimensioner af læreprocesser. Nærområdet, museer, virksomheder og naturområder er anderledes omgivelser for erfaringer og læring end klasselokalet. Den konkrete og oplevende form, udeskole kan have, betyder, at der er muligheder for at knytte forskellige former for viden til læreprocessen.

I mange undervisningsformer er videnskabelige (såkaldte kataloge) og deklarativer vidensformer dominerende. Vi taler meget ofte om noget i klasserummet, og boglig viden er ofte det grundlag eleverne har i deres tanker og refleksioner.

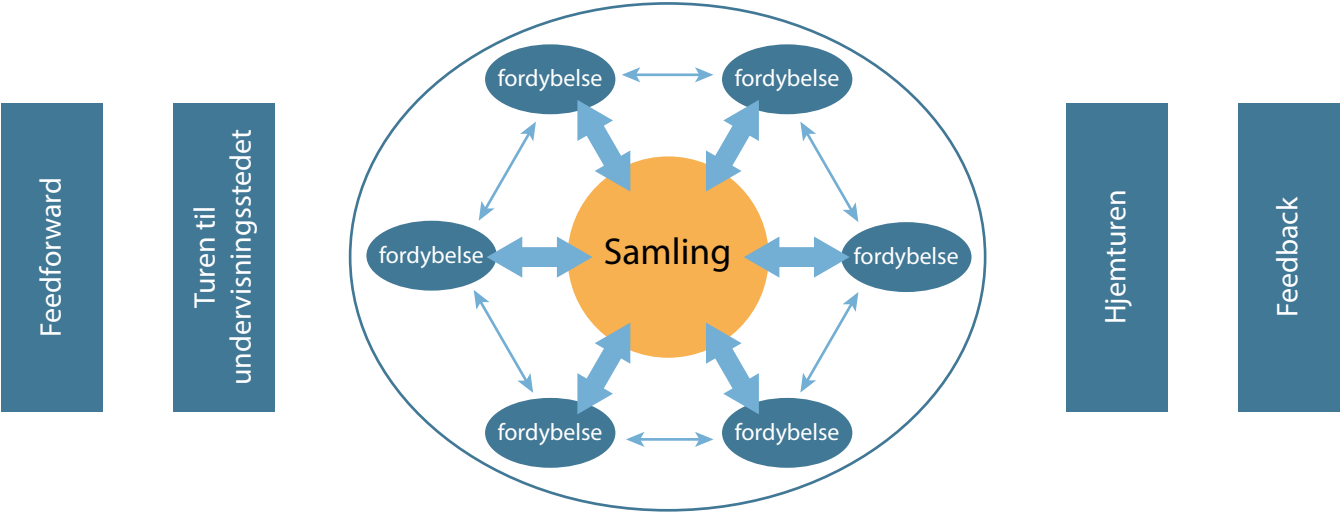
Gennem udeskole kan elever knytte sanselige indtryk, analogier og metaforer baseret på egne erfaringer til det stof, der læres. Da læring gennem udeskole ofte er baseret på makker- eller

Case

Når eleverne i en 8. klasse skal undersøge, hvor mange flyttefolk der skal til at flytte kirkens granitdøbefond et par meter til en mere optimal position, er det oplagt at beregne rumfang og gennem granits massefylde beregne vægten. Det kan være svært nok, hvis formen er kompleks. Men resultatet bliver udfordret af, at flyttefolk er forskellige, og at døbefonden ikke bare kan løftes, så vægten kan fordeles ligeligt. Resultatet vil altid rumme

et, "det kommer an på". Et svar, der pragmatisk reflekterer konkrete forhold ind i beregningen. Det lille eksempel henviser til kompetenceområdet matematiske kompetencer, hvor netop overblik i sammensatte situationer og dømmekraft er fremhævede begreber. Eksemplet kalder på at "eleverne skal kunne anvende forskellige strategier til matematisk problemløsning".

Model af et velkomponeret udeskoleforløb. Eleverne kender gennem feedforward til undervisningens mål. Såvel turen som samling og fordybelse på undervisningsstedet er overvejet af læreren. Efterfølgende bearbejdes forløbet ind i klassens undervisningsforløb.

gruppearbejde, giver udeskole også elever mulighed for selvstændigt at formulere sig om det lærte gennem samarbejde, produkter og fremlæggelser.

I optimale læreprocesser skal der indgå analogier (såkaldt analog viden), der fremhæver sider af den videnskabelige/deklarative viden, der gør denne viden interessant og levende for børn og unge. For eksempel hvordan noget føles, mærkes, hvad det ligner, eller hvad det kan sammenlignes med.

Analogierne tjener til at gøre den ret anonyme kataloge viden (for eksempel matematiske formler, fotosyntesen eller fortolkningsmodeller) interessant og meningsfuld for eleverne og betyder, at eleverne knytter forskellige kropslige, sociale og emotionelle forbindelser til læreprocessen. Der skal

endvidere arbejdes dialogisk, således at elever får mulighed for at formulere sig om det, de nu lærer. Gennem gruppearbejde og fremlæggelser får eleverne mulighed for selv at formulere sig om undervisningstemaet.

Svensk forskning argumenterer for, at såvel kataloge, analoge og dialogiske former for viden bedre kan sættes i spil i uderummet end i eksempelvis klasserummet, der overvejende er præget af bøger, medier, samtaler og fx tegninger af diverse opstillinger.

Erfaringsbaseret læring

Læringsteorier fremhæver, at vi opfatter omverdenen ud fra de erfaringer og den viden, vi allerede har. En forudsætning for, at elever lærer er, at det pædagogiske personale forstår, hvordan elever fortolker det, de er optaget af. Her

er der muligheder i udeskole, idet elever gennem undervisning i konteksten ofte er i kontakt med fænomener, som de allerede kender noget til i forvejen, og kan formulere sig om.

Kroppen i læreprocesserne

Alle mennesker lærer også gennem kroppen, så kroppen er væsentlig at tænke på i alle former for læringsforløb. Udeskole beskrives i forskningen som en undervisningsform, hvor kroppen bruges meget.

Her kan du læse mere

- Ejbye-Ernst, N. & Bentsen, P. (2015). Vi skal i gang med udeskole til august. Artikel publiceret på EMU Danmarks Læringsportal, www.emu.dk, som en del af projekt Udvikling af Udeskole. Undervisningsministeriet.
- Ejbye-Ernst, N. & Bentsen, P. (2015). Struktur og klasserumsledelse i udeskole. Artikel publiceret på EMU Danmarks Læringsportal, www.emu.dk, som en del af projekt Udvikling af Udeskole. Undervisningsministeriet.
- Ejbye-Ernst, N. & Bentsen, P. (2015). Udeskole og økonomi. Artikel publiceret på EMU Danmarks Læringsportal, www.emu.dk, som en del af projekt Udvikling af Udeskole. Undervisningsministeriet.
- Ejbye-Ernst, N. & Bentsen, P. (2015). Kortlæg jeres lokalområde til udeskole. Artikel publiceret på EMU Danmarks Læringsportal, www.emu.dk, som en del af projekt Udvikling af Udeskole. Undervisningsministeriet.
- Ejbye-Ernst, N., Præstholm, S., Lassen, B.K. & Bentsen, P. (2015). Udeskole med internet og apps i lommen. Artikel publiceret på EMU Danmarks Læringsportal, www.emu.dk, som en del af projekt Udvikling af Udeskole. Undervisningsministeriet.

Afsnittet bygger på følgende tekster

- Dahlgren, L. O., Szczepanski, A. (2004): Rum för Lärande – några reflexioner om utomhusdidaktikkens särart. In Lundegård, I., Wickman, P., Wohlin, A. (2004): Utomhusdidaktik. Lund: Studenterlitteratur.
- Dahlgren, L. O.(2007): Om boklig bildning och sinnlig erfarenhet. In Dahlgren, L. O., Sjölander, S., Strid, J. P., Szczepanski, A. (2007): Utomhuspedagogik som kunskapskälla. Lund: Studenterlitteratur.
- Fredens, K. (2008): Mennesket i hjernen: en grundbog i neuropædagogik. København: Academica
- Hermansen, M. m.fl.(2007): Læringsledelse. Samfundslitteratur Illeris, K. (2006): Læring. Roskilde: Roskilde Universitets Forlag.
- Hermansen, M. (2011): Spilleregler i klassen. Akademisk Illeris, K. (2006): Læring. Roskilde: Roskilde Universitets Forlag.
- Schilhab, T, S, (2009): Det jeg sanser husker jeg. København: Asterisk nr. 45 s. 20 -23
- Schilhab, T, S, S., Petersen, A, M, K., Sørensen, L, B., Gerlach, C. (2007): Skolen I skoven. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.

Refleksionsspørgsmål

- Diskuter og udbyg eventuelt modellen for udeskole
- Har I erfaringer med, at elever er gode til at huske læring gennem udeskole?
- Hvordan kan elevernes erfaringer inddrages i udeundervisning?

Hukommelse og udeskole

Danske hjerneforskere har interesseret sig for læring gennem udeskole. Keld Fredens fremstiller for eksempel gode læreprocesser som læreprocesser, hvor flere forskellige hukommelsesdomæner berøres.

De særligt gode/dybe læreprocesser rummer spor i forskellige hukommelsesdomæner: *Handlingshukommelsen* eller "den praktiske sans" bygger på kropslige vidensformer. Elever, der eksempelvis konstruerer, udarbejder modeller eller producerer materialer, husker gennem de kropslige handlinger, de udfører.

I den *episodiske hukommelse* oplagres vores fortolkninger af forskellige episoder. Disse fortolkninger er i høj grad baseret på kropslige og emotionelle fornemmelser og billeder. Dette hukommelsesdomæne er ligesom handlehukommelsen knyttet til stedet, hvor læreprocessen fandt sted (for eksempel skov, byrum, museum), samt stemninger i forbindelse med dette, altså hvis det var sjovt, farligt eller kedeligt. Da læringsmiljøet i udeskole kan være forbundet med dramatik, landskaber og mangfoldighed, er der stor mulighed for, at netop den episodiske hukommelse er stærk i udeskole. Episodisk hukommelse er netop personlig og baseret på, hvad den enkelte finder vigtigt.

Den semantiske hukommelse rummer eksempelvis kundskaber, ordforråd, viden om forskellige regningsarter og abstrakte formler. Der behøver ikke at være sammenhæng mellem de forskellige hukommelsesdomæner, så kulturel, videnskabelig viden (såkaldt semantiske hukommelse), kan godt fungere side om side med personlig viden.

De særlige muligheder i udeskole er at kunne skabe sammenhæng mellem de personlige episodiske hukommelsesmønstre, handlehukommelsen og den semantiske hukommelse. Her betyder forarbejdet feedforward og feedback at læreren kan støtte elever i stadig mere kompleks læring.

Udeskole kan give mulighed for læringsituationer, som eleverne tillægger stor mening, specielt situationer, der kombinerer kropslighed og konkrete aktiviteter med forarbejdning eller handling. Når eleverne er i gang med at undersøge eller problemløse, opstår der uforudsete problemer, som kan udfordre eleverne optimalt.

God læring beskrives ofte gennem begreber som passende eller optimal udfordring bearbejdet af aktive elever.

Det er ikke sikkert, at det, elever selv tillægger betydning, har betydning i en uddannelsesmæssig optik. Her må læreren deltage i konstruktionen af det faglige udbytte, så de faglige elementer fremhæves.

Links og referencer

Links til inspiration

Udeskole på Ministeriet For Børn, Undervisning og Ligestillings videnportal:
<http://www.emu.dk/tema/udeskole>

Varieret læring, udeskole, bevægelse og lektiehjælp
<https://uvm.dk/~media/UVM/Filer/Folkeskolereformhjemmeside/Ressourcecenter/140916%20Varieret%20laering%20udesko-le%20bevaegelse%20og%20lektiehjaelp.pdf>

Læring i den åbne skole (Kommunernes Landsforening):
http://www.kl.dk/ImageVaultFiles/id_65002/cf_202/Den_-bne_skole.PDF

Skoven i skolen:
<http://www.skoven-i-skolen.dk>

UdeskoleNet:
<http://www.skoven-i-skolen.dk/udeskolenet>

Udeskole fra Skoven i Skolen:
http://www.skoven-i-skolen.dk/sites/skoven-i-skolen.dk/files/filer/PDF-filer/udeskole_printnet_final.pdf

Sæt bevægelse i naturfagene:
<http://ntsnet.dk/sites/default/files/Sæt%20bevægelse%20i%20naturfagene.pdf>

Sæt skolen i bevægelse:
<http://www.saetskolenibevaegelse.dk>

For yderligere læsning

Bentsen, P. (2010):
Udeskole: outdoor teaching and use of green space in Danish schools.
PhD thesis. Faculty of Life Sciences. University Of Copenhagen.

Dahlgren & Szczepanski (2001): Udendørs pædagogik – boglig dannelse og sanselig erfaring.
København: Forlaget Børn & Unge.

Jordet, A. (2010): Klasserommet udenfor – tilpasset oplæring i et utvidet læringsrom
Cappelen Akademisk Forlag.

Mygind, E. (red) (2005):
Udeundervisning i folkeskolen.
Museum Tusculanums Forlag Københavns Universitet 2005

Paludan, K. (2004):
Skole natur og fantasi.
Århus: Århus Universitetsforlag.

Schilhab, T., S, S., Petersen, A, M, K., Sørensen, L, B., Gerlach, C. (2007):
Skolen I skoven.
København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.

